

329

۵۰۵

۱

۴۳۶

یادسردان

بسم الله الرحمن الرحيم

www.ketab.ir

این کتاب به سفارش معاونت فرهنگی قوه قضاییه
تهیه و به تولید رسیده است و کلیه حقوق معنوی
این اثر متعلق به معاونت فرهنگی قوه قضاییه است.

سرشناسه: نظری توکلی، سعید، ۱۳۴۸ -
Nazari Tavakkoli, Saeid

عنوان و نام پدیدآور: اخلاق حرفه‌ای زندان و زندانبانی / سعید سعید نظری توکلی، علی شمس.
مشخصات نشر: تهران، معاونت فرهنگی قوه قضاییه؛ قم: موسسه فرهنگی طه، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۲۳۶ ص.

شابک: ۵۸-۶-۵۳۳۰۰-۹۱۰-۶

وضعیت فهرست‌نویسی: بیا

یادداشت: کتابخانه: ص. ۴۱۹، ۴۲۰.

موضوع: زندان -- اخلاق حرفه‌ای -- ایران (Iran -- professional ethic -- Prison)

موضوع: زندان -- زندانبان -- ایران (Iran -- Prison officer -- Prison)

موضوع: زندان -- زندانی -- ایران (Iran -- Prisoner -- Prisons)

شناسه افزوده: شمس، علی، ۱۳۳۶

رده بندی کنگره: ۳۱۳۹۷ الف ۶/ ۵۶/ ۹۱۹۲/ ۵۷

رده بندی دیویی: ۳۶۵/ ۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۵۳۴۵۳

اخلاق حرفه‌ای زندان و زندانبانی

دکتر سعید نظری توکل

علی شمس

«تهیه شده در معاونت فرهنگی قوه قضاییه»

• قم: بلوار معلم، مجتمع ناشران،
طبقه سوم، واحد ۳۱۴، انتشارات کتاب طه
دفتر انتشارات: ۰۲۵ ۳۷۷ ۴۴ ۶۲۴
دورنویس: ۰۲۵ ۳۷۷ ۴۳ ۶۲۴
فروشگاه: ۰۲۵ ۳۷۸ ۴۸ ۳۲۶

ketabtaha.com

ketabtaha@gmail.com

telegram.me/tahabooks

instagram.com/ketabtaha

اخلاق حرفه‌ای زندان و زندانبانی

دکتر سعید نظری توکلی

دانشیار دانشگاه تهران

علی شمس

«تهیه شده در معاونت فرهنگی قوه قضاییه»

• ناشر: کتاب طه

• شمارگان: ۵۰۰ جلد

• چاپ اول: زمستان ۱۳۹۷

• شابک: ۶-۵۸-۵۳۳۴-۵۰۰-۹۷۸

• چاپ و صحافی: بوستان کتاب

• کار گروه تولید مؤسسه فرهنگی طه

مهدی گلریز/ مدیر تولید

معصومه کرم پور/ طراحی جلد

سمانه سعادت سمیعی/ صفحه‌آرایی

علیرضا حسابداری/ ناظر فنی چاپ

تمام حقوق این اثر متعلق به معاونت فرهنگی قوه قضاییه جمهوری اسلامی ایران است و هرگونه تکثیر، انتشار، اقتباس و تلخیص تمام یا قسمتی از این کتاب به هر صورت (چاپ، کپی، صوت، تصویر، انتشار در فضای مجازی) بدون اجازه کتبی معاونت فرهنگی قوه قضاییه ممنوع است و به موجب «قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان» پیگرد قانونی دارد.

فهرست کوتاه

پیشگفتار.....	۷
درآمد.....	۹

فصل ۱: معانی و مفاهیم

۱- اهمیت طرح مباحث اخلاق حرفه‌ای در حرفه زندانبانی.....	۱۹
۲- تبیین رویکرد به دانش اخلاق حرفه‌ای.....	۲۱
۳- گزارش تاریخی از ادبیات اخلاق حرفه‌ای.....	۳۱
۴- مفهوم شناسی واژگان کلیدی.....	۸۶
۵- گونه شناسی زندان و زندانی.....	۸۷
۶- تاریخچه پیدایش زندان و زندانبانی.....	۹۲
۷- سیر تحول زندان و قوانین زندانبانی.....	۹۴
۸- سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی.....	۹۸

فصل ۲: اخلاق منابع انسانی

۱- شایستگی‌های اخلاقی معطوف به حرفه زندانبانی.....	۱۰۸
۲- فهرست جامع صاحبان حق.....	۱۱۵
۳- مسئولیت‌های اخلاقی.....	۱۱۷
۴- مسئولیت‌های اخلاقی محیط.....	۲۰۹

فصل ۳: اخلاق فرایندها

۲۵۹.....	۱- فرایند پذیرش، تشخیص و قرنطینه زندانی
۲۸۶.....	۲- فرایند اسکان دائم زندانی
۲۹۳.....	۳- فرایند انجام فعالیت‌های روزانه زندانی
۳۲۶.....	۴- فرایند اشتغال زندانی
۳۴۱.....	۵- فرایند تشویق و تنبیه زندانی
۳۵۳.....	۶- فرایند درمان زندانی
۳۶۷.....	۷- فرایند مرخصی زندانی
۳۷۲.....	۸- فرایند مرخصی اخلاقی
۳۸۸.....	۹- فرایند ملاقات زندانی
۴۱۳.....	۱۰- فرایند اعزام و بدرقه زندانی
۴۲۰.....	۱۱- فرایند ترخیص زندانی
۴۳۷.....	کتاب‌نامه
۴۴۵.....	فهرست نمودارها و جدول‌ها
۴۴۷.....	فهرست بلند

پیشگفتار

ایران با سابقه دیرینه در اخلاق و اخلاق‌ورزی یکی از پیشگامان عرصه اخلاق حرفه‌ای در کسب و کار بوده است. انقلاب اسلامی ایران به دلیل ماهیت اخلاقی و اسلامی اقتضا می‌کند که اخلاق‌ورزی در تمام عرصه‌های فردی و اجتماعی جریان یابد و همه دستگاه‌های نظام جمهوری اسلامی ایران به شناخت و عمل به تکالیف اخلاقی و حرفه‌ای خود بپردازند. در گام نخست لازم است این تکالیف اخلاقی با نگاهی کاملاً حرفه‌ای شناسایی شوند و اصول و قواعد عمل حرفه‌ای با نگاهی اخلاقی تدوین گردند. حاصل این کار به منزله پیش‌نویس سند اخلاق حرفه‌ای سازمان به کار می‌آید. در گام بعد باید به شناسایی رخنه‌های اخلاقی برپایه مدل مطلوب اخلاق حرفه‌ای هر سازمان پرداخت. در این گام هم به منابع انسانی سازمان توجه می‌شود و هم به مجموعه امور سازمانی از قبیل قوانین، فرایندها، ساختارها و دیگر اموری که شاکله و فضای سازمان را شکل می‌دهند و افراد می‌بایست در این فضا به کار تخصصی خود بپردازند. در گام سوم باید به آشناسازی و جاری‌سازی مفاهیم و اصول مزبور در سازمان اقدام کرد. برای تحقق این منظور یکی از روش‌های مرفق برگزاری کارگاه‌های اخلاق حرفه‌ای در سازمان است. گام چهارم تدوین سند جامع اخلاقی سازمان است که به کارگیری آن خواهد توانست سازمان را به سوی اخلاقی شدن سوق دهد. معاونت فرهنگی قوه قضاییه از بدو تأسیس آن در سال ۱۳۹۱، موضوع اخلاق حرفه‌ای را در دستور کار خود قرار داد و برنامه‌ای وسیع برای گسترش اخلاق‌ورزی در این دستگاه پی گرفت. تا به امروز گام‌های چهارگانه ذکر شده در کلیت قوه قضاییه، به ویژه دادگستری، برداشته شده است. فرهنگ‌سازی در این زمینه کاری وقت‌گیر است و پیگیری مداوم می‌طلبد. اینک در چهل‌مین فجر پیروزی این انقلاب شاهد به بار نشستن تدابیر مدیران هوشمند دستگاه قضایی به ویژه هدایت‌های کلان حضرت آیت الله آملی لاریجانی که

خود از پیشگامان عرصه تحقیق و تدریس علوم اخلاقی به ویژه فلسفه اخلاق هستند، و نیز برنامه‌ریزی و پیگیری و نظارت مدیران معاونت فرهنگی قوه قضاییه، هستیم. تلاش مجدانه محققان دانشگاه تهران طی چند سال تحقیق و برگزاری صدها کارگاه اخلاق حرفه‌ای در دادگستری سراسر کشور و سایر سازمان‌های وابسته به این دستگاه، اینک ثمر داد و هفت مجلد از مجموعه اخلاق حرفه‌ای دستگاه قضا به شرح زیر آماده انتشار گردید:

۱. اخلاق دادرسی؛
۲. اخلاق صلح و سازش (شوراهای حل اختلاف)؛
۳. اخلاق ثبت؛
۴. اخلاق پزشکی قانونی؛
۵. اخلاق زندان‌بانان؛
۶. اخلاق ضابطان دادگستری؛
۷. اخلاق وکالت.

این راه در اینجا به پایان نمی‌رسد و گام‌های بعدی دیگری وجود دارد که می‌بایست با جدیت آنها را نیز برداشت. یکی از گام‌های بعدی تکمیل این مجموعه است به طوری که به تمام شئون حرفه‌ای دستگاه قضا پردازد. پوشش دادن به همه ابعاد حرفه‌ای زمان و امکانات بیشتری طلب می‌کند که آن شاء الله در دوره جدید مدیریتی این دستگاه و با اتکا به تجربه‌های اندوخته گذشته، به شکلی به ترقی و تریبه رشته تحریر درآیند. گام ضروری دیگر بازنگری مداوم است. پس از به کارگیری الگوی اخلاقی ارائه شده برای هر شأن حرفه‌ای، باید با کمک مدیران صف و ستاد و همکاران در طریق تکمیل مدل برای کارآمدتر کردن آن گام برداریم.

امیدواریم همه مدیران و قضات ارجمند و کارمندان شریف این دستگاه در تحقق عملی الگوی اخلاقی ارائه شده در این مجموعه با روحیه‌ای انقلابی و دلسوزانه اقدام کنند و با ارائه پیشنهادات تکمیلی ما را در ارتقای کارآمدی آن یاری دهند.

معاونت فرهنگی قوه قضاییه

دهه فجر چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی ایران

درآمد

گذشته ایران به سه دوره: پیش از تاریخ، تاریخی (مادها، هخامنشیان، اشکانیان و ساسانیان) و اسلامی تقسیم می‌شود اما حرفه‌مندی و پایبندی صاحبان حرف به اصول اخلاقی از جمله بنیان‌های مشترک رفتار ایرانیان از عهد باستان و در طول این سه دوره بوده است.^۱ ایرانیان از پرورش صفات ممتاز برای کسب مهارت فنی و حرفه‌ای غافل نبودند؛^۲ اما تحصیل هر نوع مهارت و تخصصی را وقتی سودمند می‌دانستند که همراه با فضایل اخلاقی باشد. بخش زیادی از اندرزنامه‌ها که وارد ادبیات بعد از اسلام شده است، لزوم آموزش اخلاق را حین آموزش حرفه‌ای گوشه‌زد می‌کند.^۳

در قرن چهارم هجری که با حکمرانی سلطان محمود غزنوی، فرهنگ ایرانی در پهنه جهان اسلام و هندوستان و ترکستان نفوذ مؤثری یافت، اخلاق و آموزش حرفه‌ای نیز با

۱. شایان یادآوری است از زمان داریوش بزرگ به بعد، انجمن‌های گوناگون حرفه‌مندان و پیشه‌وران با الگوری اتحادیه بنیان آزاد که پیش‌تر در مصر و فلسطین تشکیل شده بود، در سراسر امپراتوری ایران شکل گرفت و با تحولات اجتماعی و اقتصادی همساز شد و بعد از اسلام نیز به صورت جرگه‌های فنیان و اصناف ادامه یافت. رک: فریور، مهدی، «اخلاق حرفه‌مندی و پیشه‌وری در ایران باستان» (اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران و اسلام)، تهران: پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۸۸، ص ۲۹-۳۰.

۲. حرفه‌ها و اخلاق حرفه‌ای اساطیری را می‌توانیم در «شاهنامه» که شناسنامه هویت ایرانیان از گذشته و سندی ماندگار برای آیندگان است، باز یابیم. رک: فتح‌اله زاده، سید محمد، «اخلاق مشاغل نزد پیشدادیان و کیانیان» (اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران و اسلام)، تهران: پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۸۸، ص ۹۸؛ رزمجو، حسین، انسان آرمانی و کامل در ادبیات حماسی و عرفانی فارسی، تهران: امیرکبیر، ۱۳۶۸.

۳. رک: فریور، ۱۳۸۸، ص ۳۶-۳۷.

همان الگو و مبانی پیش از اسلام، گسترده شد و وارد زندگی مردم گردید.^۱ برخلاف آثار عصر عباسیان، فتوت‌نامه‌های مربوط به قرن‌های ۸-۱۲ هـ به جای جنگاوری و سلحشوری به رسوم و آیین‌هایی می‌پردازند که طبقات و اصناف می‌بایست فراگرفته و بدان‌ها عمل کنند. در این فرایند محتوای فتوت‌نامه‌ها به تدریج جنبه صنفی یافت. تعیین چارچوب اخلاق حرفه‌ای (مسئولیت‌ها، رفتار در محیط کار و زندگی شغلی) برای پیشه‌ها و سازمان‌دهی اصناف برای اهل حرفه موضوع اصلی فتوت‌نامه‌ها شد. از آنجاکه پذیرش فتوت و موازین اخلاقی آن از سوی اهل حرفه خودجوش و داوطلبانه بود، پایبندی به این موازین از باور قلبی و اعتقادی نشئت می‌گرفت.^۲ برای مثال در «مینوی خرد» به عنوان یک متن اخلاقی باستانی آمده است: «وظیفه مزدوران این است که آن کاری را که ندانند دست بدان نبرند و آنچه دانند، خوب و با دقت انجام دهند و مزد عادلانه خواهند».^۳

آن‌گونه که ملاحظه می‌شود برای ورود به یک حرفه، ابتدا نیازمند وجود شایستگی‌های اخلاقی ناظر به آن حرفه هستید که مهم‌ترین آن‌ها، داشتن دانش تخصصی است. داشتن تخصص نسبت به حوزه عمل‌کردی در یک حرفه سبب می‌شود تا حرفه‌مند تنها به انجام کاری همت گمارد که به آن آگاهی دارد و از اقدام به انجام هرکاری که نسبت به آن آگاهی ندارد یا آگاهی کامل و کافی ندارد، پرهیزد (آن کاری را که ندانند دست بدان نبرند). روشن است که داشتن آگاهی، شرط لازم برای ورود به حرفه است و نه شرط کافی برای آن؛ از این رو، افزون بر دانش، حرفه‌مند باستانی می‌تواند با برخورداری از مهارت، کاری را که عهده‌دار انجام آن است به خوبی و درستی انجام دهد. (و آنچه دانند، خوب و با دقت انجام دهند). طبیعی است چنین فردی از آن‌ها که از حرفه خود روزگار سپری کرده و زندگی می‌گذرانند، بایستی کسب درآمد کند؛ به همین جهت درآمدزایی رکن سوم حرفه‌ای بودن است (و مزد عادلانه خواهند). بدین ترتیب، سه رکن دانش، مهارت و درآمدزایی در شکل‌گیری حرفه مورد تأکید ایرانیان باستان بوده است.

۱. قابوس بن وشمگیر، قابوس‌نامه، تصحیح غلامحسین یوسفی، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۳، ص ۲۴۰-۲۶۴.

۲. کاظم بیگی، محمدعلی، «اخلاق حرفه‌ای و باورهای دینی در بازار ایران» (اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران و اسلام)، تهران: پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۸۸، ص ۴۹۷-۴۹۸.

۳. رک: تفضلی، احمد، مینوی خرد، چاپ چهارم، انتشارات توس، ۱۳۸۵، پرسش ۳۱، ص ۴۹؛ فریور، ۱۳۸۸، ص ۲۸؛ خانلری، مجید، «ارزش‌های اخلاقی نزد ساسانیان» (اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران و اسلام)، تهران: پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۸۸، ص ۸۷-۸۸.

حرفه‌مندی و پیشه‌وری در اروپا از قرن یازدهم با الگوی مرسوم در جهان اسلام شکل گرفت و آن نیز از مدل ایرانی پیش از اسلام بوده است.^۱ اما به‌ویژه از دوره قاجار به این سو، توجه به اخلاق حرفه‌ای و حرفه‌ای‌گرایی اخلاقی به دلایل مختلفی کم و کم‌تر شده است. وضعیت کنونی جهان صنعتی نشان از توسعه گستره اخلاق حرفه‌ای در جوامع صنعتی دارد؛ همچنان که توسعه‌یافتگی اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران باستان و دانشگاه راهبردی آن در آموزه‌های اسلامی و سرانجام، توسعه اخلاق حرفه‌ای در سده‌های نخست تمدن اسلامی، این پرسش را به میان می‌آورد که دلیل توسعه نیافتن گستره معرفتی اخلاق حرفه‌ای جامعه ایرانی - اسلامی ما در سده‌های اخیر چیست.

به هر حال، شدت یافتن نیاز جهانی به اخلاق حرفه‌ای در چند دهه اخیر، گسترش اخلاق حرفه‌ای و سازمان‌های اخلاقی در عصر جهانی‌شدن و فراصنعتی از یک سو و توجه به رسالت جهانی آموزه‌های اسلامی از سوی دیگر، ضرورت توصیف و تبیین وضعیت اخلاق حرفه‌ای را بیش از پیش نمایان کرده و آرام آرام، انگیزه توجه به این دانش و بهره‌مندی از ظرفیت‌های آن را برای تعالی رفتاری میان صاحبان حرف ایرانی بالا برده است. نتیجه این افزایش توجه، همت معاونت فرهنگی قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران و دانشگاه تهران در تدوین منابع اخلاق حرفه‌ای برای سازمان‌های وابسته به این نهاد حاکمیتی است.

قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران یکی از قوای سه‌گانه کشور است که گستردگی دامنه فعالیت آن سبب شده روزانه با حجم زیادی از مراجعین روبه‌رو باشد. تنوع خدماتی که این قوه ارائه می‌کند، همچنین گوناگونی نیازهایی که خدمت‌گیران از این قوه دارند، بستر تعامل دوسویه‌ای را میان کارکنان شاغل در این قوه و افراد و گروه‌های مختلف جامعه فراهم می‌کند.

بهبود مناسبات میان ارائه‌کنندگان خدمات قضایی و خدمت‌گیران، سبب ارتقای سطح رضایتمندی مردم از یک سو و اثربخشی مداخلات قضایی در حل مشکلات فردی و گروهی جامعه از سوی دیگر می‌شود. یکی از مهم‌ترین راه‌های افزایش این رضایتمندی و اثربخشی، آگاهی هریک از خدمت‌دهندگان و خدمت‌گیران از حقوق خود و حقوق طرف دیگر، همچنین وظایف خود نسبت به طرف دیگر و وظایف طرف دیگر نسبت به

خود است. گستردگی نهادها و سازمان‌هایی که در قوه قضاییه به ارائه خدمت به مردم می‌پردازند موجب می‌شود تا برای آشنایی هریک از آن‌ها به حقوق و وظایفشان نسبت به یکدیگر، منابع آموزشی‌ای تدوین شود که با بهره‌گیری از روش تدوین کتاب آموزشی برای بزرگسالان و استفاده از آموزه‌های اخلاق حرفه‌ای، حاوی این وظایف و حقوق باشد.

از این رو، در راستای پیگیری این مأموریت معاونت فرهنگی قوه قضاییه، تدوین کتاب اخلاق حرفه‌ای برای سازمان‌های وابسته جهت رسیدن به اهداف زیر آغاز شد:

۱- گسترش فرهنگ اخلاق حرفه‌ای در میان شاغلان در قوه قضاییه و سازمان‌های وابسته؛

۲- توانمندسازی شاغلان در قوه قضاییه در حل اثربخش مشکلات مردم با رویکردی اخلاقی؛

۳- ارتقای سطح خدمات شاغلان در قوه قضاییه و سازمان‌های وابسته به مردم؛

۴- افزایش آگاهی خدمت‌رسانان در قوه قضاییه با حقوق خدمت‌گیران؛

۵- افزایش آگاهی خدمت‌رسانان در قوه قضاییه با وظایف اخلاقی خود نسبت به خدمت‌گیران.

کتاب "اخلاق حرفه‌ای زندان و زندانبانی" یکی از مجموعه کتاب‌های موضوع این قرارداد است که در قالب سه فصل با همکاری - جناب آقای علی شمس کارشناس ارشد امور زندان تدوین شده است.

آن‌گونه که از عنوان فصل اول کتاب برمی‌آید، محور بحث، طرح مطالب مقدماتی است تا خوانندگان محترم با فضای کلی حرفه زندانبانی آشنا شوند. از این رو، هشت محور کلی در این فصل وجود دارد: ۱- اهمیت طرح مباحث اخلاق حرفه‌ای در زندانبانی، ۲- تبیین رویکرد به دانش اخلاق حرفه‌ای در نگارش کتاب اخلاق حرفه‌ای زندان و زندانبانی، ۳- گزارش تاریخی از ادبیات اخلاق حرفه‌ای زندانبانی، ۴- مفهوم شناسی واژگان کلیدی، ۵- گونه‌شناسی زندان و زندانی، ۶- تاریخچه پیدایش زندان و زندانبانی، ۷- سیر تحول زندان و قوانین زندانبانی، ۸- سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور.

در بحث نخست، ابتدا اهمیت حرفه زندانبانی در میان دیگر حرفه‌ها توضیح داده شده، سپس به اهمیت اخلاق در حرفه زندانبانی پرداخته شده است. در بحث دوم

برای خوانندگان محترم توضیح داده‌ایم که مفهوم اخلاق حرفه‌ای از نظر نویسندگان چیست و براساس چه مدلی اخلاق حرفه‌ای زندانبانی تدوین شده است. آن‌گونه که در متن کتاب آمده، اخلاق حرفه‌ای مبتنی بر دورکن حقوق و وظایف متقابل آن، نگارش یافته است. سرانجام، در بحث سوم برای نشان دادن نوآوری اثر حاضر، گزارشی از آثار بومی و غیربومی مرتبط با اخلاق حرفه‌ای زندانبانی ارائه شده، سپس به قوانین و کدهای اخلاقی مربوط به حرفه زندانبانی اشاره و توضیح داده شده است که چه تفاوت بنیادینی میان اثر حاضر و کارهایی که پیش‌تر انجام شده است، وجود دارد.

در بحث چهارم، سه واژه "زندان"، "زندانی" و "زندانبان" از نظر لغوی و اصطلاحی تعریف شده‌اند. سپس در بحث پنجم، ابتدا چهار سازه مجاور با زندان، یعنی: بازداشتگاه، زندان، زندانبان، زندانبانی، کانون اصلاح و تربیت و اردوگاه کار بازتعریف شده، سپس گونه‌های محکومان به حبس و طبقه‌بندی آن‌ها براساس نوع جرم، جنسیت و سن مجرمان با توجه به مواردین قانونی مورد بحث قرار گرفته است. در بحث ششم مروری بسیار کوتاه به سیر تحول پیدایش زندان و زندانبانی شده است. بحث هفتم دربرگیرنده چگونگی تدوین قوانین و آیین‌نامه‌های ناظر به زندان و زندانبانی است. سرانجام در بحث هشتم، توضیحی بسیار کوتاه درباره چگونگی شکل‌گیری سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور، وظایف و ارکان آن آورده شده است.

موضوع بحث در فصل دوم، اخلاق منابع انسانی است. این فصل دارای چهار محور اصلی است: ۱- شایستگی‌های اخلاقی معطوف به حرفه زندانبانی، ۲- فهرست جامع صاحبان حق، ۳- مسئولیت‌های اخلاقی زندانبان (خدمت‌دهندگان)، ۴- مسئولیت‌های اخلاقی محیط (خدمت‌گیران).

موضوع بحث در محور اول، شایستگی‌های اخلاقی زندانبانی است. این شایستگی‌ها به دو گروه کلی تقسیم می‌شوند: شایستگی‌های عمومی و شایستگی‌های اختصاصی ناظر به زندانبانی در جرائم خاص، زندانبانی در کانون اصلاح و تربیت زندانبانی در زندان زنان و زندانبانی به هنگام بروز حوادث است.

در محور دوم، فهرست جامع صاحبان حق در حرفه زندانبانی تدوین شده است. صاحبان حق اخلاقی نسبت به زندانبان عبارت‌اند از: ۱) زندانی، ۲) خانواده زندانی، ۳) وکیل زندانی، ۴) مراجعه‌کنندگان، ۵) کارشناسان و مربیان، ۶) کارکنان

حفاظت و اطلاعات، ۷) بازرسان، ۸) همکاران، ۹) رئیس زندان، ۱۰) قاضی ناظر زندان، ۱۱) مقام قضایی، ۱۲) مددکاران اجتماعی، ۱۳) سازمان‌های مردم‌نهاد، ۱۴) سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور.

پس از تعیین صاحبان حق، در محور سوم به بررسی وظایف اخلاقی زندانبان می‌پردازیم. برای این مطلوب، حقوق گروه‌های چهارده‌گانه صاحبان حق که زندانبان عهده‌دار ادای آن است بررسی می‌شود، سپس متناظر با آن، وظایف اخلاقی زندانبان در برابر حقوق آن‌ها، توضیح داده خواهد شد. در این میان به وظایف زندانبان در شرایط خاص، یعنی وظایف زندانبان نسبت به زندانیان شرور، زندانیان مخبر (رابط)، در شرایط شورش، در شرایط اعتصاب و در شرایط فرار اشاره خواهد شد.

با توجه به دوسه بودن حق و تکلیف در محور چهارم در پی یافتن حقوق زندانبان نسبت به محیط و وظایف اخلاقی محیط در برابر زندانبان هستیم. بدین ترتیب، مباحث منابع انسانی مرتبط با حرفه زندانبانی پایان می‌پذیرد.

در فصل سوم به اخلاق فراانداها در حرفه زندانبانی پرداخته می‌شود. بررسی‌های نویسندگان نشان می‌دهد در حرفه زندانبانی ده فرایند اصلی وجود دارد:

۱) پذیرش، تشخیص و قرین‌سازی، ۲) اسکان دائم زندانی، ۳) انجام فعالیت‌های روزانه زندانی، ۴) اشتغال زندانی، ۵) تشویق و تنبیه زندانی، ۶) درمان زندانی، ۷) مرخصی زندانی، ۸) ملاقات زندانی، ۹) اعزام و بدرقه زندانی، ۱۰) ترخیص زندانی. در هر یک از این فرایندها، سه بحث اصلی مطرح است: بازسناسی فرایند، رخنه‌های اخلاقی موجود در این فرایند و سازوکارهای از بین بردن این رخنه‌ها (رنه‌زایی).

در پایان لازم می‌دانم مراتب تقدیر و سپاس خود را از تمامی افرادی که در شکل‌گیری ایده، طراحی و تدوین این اثر نقش داشته‌اند، ابراز کنم. ابتدا از کارکنان محترم سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی کشور که با همکاری جامعه قضایی به اصلاح و بهبود رفتار بزه‌کاران را فراهم و بستر جامعه‌پذیری و بازگشت دوباره آن‌ها را به جامعه ایجاد می‌کنند. از حجت‌الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر هادی صادقی معاون محترم فرهنگی قوه قضاییه و جناب آقای علی‌رضا یوسف‌زاده سرپرست اداره کل برنامه‌ریزی و تحقیقات معاونت فرهنگی و جناب آقای سیدحسین حسینی ماهینی رئیس اداره پژوهش معاونت فرهنگی قوه قضاییه به علت فراهم آوردن زمینه انجام این پژوهش؛

از پژوهشگاه دانشگاه تهران برای واگذاری اجرای طرح تدوین کتاب "اخلاق حرفه‌ای زندان و زندانبانی" به اینجانب و سرانجام از جناب آقای علی شمس مدیرکل پیشین زندان‌های استان لرستان و خراسان بزرگ، معاون پیشین سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور و مشاور معاون فرهنگی قوه قضاییه؛ همچنین جناب آقای حمیدی معاون محترم قضایی زندان اوین، حجت‌الاسلام والمسلمین آقای اکبرنوری مسئول فرهنگی و تربیتی اداره زندان ساوه و جناب آقای بهنام طالبی طادی دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی سپاسگزارم.

سعید نظری توکلی

دانشگاه تهران -- مرداد ۱۳۹۵